

1 2 3 1

A MAGYAR HÍRLAP HÉTVÉGI MELLÉKLETE
2016. DECEMBER 31.
SZERKESZTETTE: PETÁN PÉTER
MŰVÉSZETI VEZETŐ: SALÁT ZALÁN PÉTER

L é l e k ö n t é s

Széchenyi István Pantheonja Béla fia számára

*Túlságosan sokat ettem? Vagy olyasvalamit, ami ne tesz jót az egészségemnek?
Túl sokat ittam?
Haszontalan dolgot mondtam vagy éppen valótlanságot?
Bajt szereztem valamiféle élőlénynek, netalán egy embernek is?
Tettem olyasmit, ami károsító a testemnek?
Elmulasztottam valamit, ami szellemem fejlődéséhez szükséges vagy legalábbis
üdvös lett volna?
Gondolatban, érzésben vagy éppen cselekedeteimben érzéki voltam?
Elmulasztottam egy lehetőséget, amely adva volt nekem, hogy embertársaimmal
jót tegyek? Vagy akár csak azt, hogy az állatok létén könnyítsek?
Teljesen egészséges vagyok?
Tettem olyasvalamit, amit a Világ előtt, sőt még Anyám előtt is rejtegetnem kell
– vagy csupán szégyenkezve kellene megvallanom?
Elfecséreltem, elpazaroltam haszontalanul az időt?
Rendes, figyelmes, takarékos, rendszerető, hallgató, diszkrét vagyok?
Vezetem-e naplóm és számviteli könyvem, mint ahogy elhatároztam, és gondolok-e
mindarra, amit megígértem a szüleimnek!
Méh vagyok-e, amely otthonunkban lévő hozzátartozói javára gyűjtöget,
mézzel gazdagodva tér haza, vagy here, amely csak élvezetet keres?
Elfelejtettem, ha csak egy pillanatra is, hogy törekednem kell?
Elfeledkeztem arról, hogy mi az én utazásom fő célja?
Minden nap reggelén, öltözködés közben, figyelmes átérzéssel elolvasni
– és önnönmagának minden kérdésre őszinte választ adni.*

*„Ha idegeneknek írunk, akkor a lehető legszebben,
de magunk közt semmi ceremónia”*

Prológusok és epilógusok

Volt miért 2016-ban is a „legnagyobb magyar”, Széchenyi Istvánra figyelünk: 225 éve született, de gondolatai máig élnek és hatnak. Nem nehéz megjósolni, hogy amíg magyar él a földön, a neki adott kossuthi jelző felülmúlhatatlan és örök marad. Levelei olvasásával sem lehet betelni. (Nagy adósság, hogy a levelek teljes gyűjteménye máig kiadatlan!) Már az is elvarázsolja az embert, ahogy Széchenyi megszólítja azokat, akikhez sorait intézi. Nemkülönben ahogy befejezi leveleit. A megszólításról és a befejezésről szándékoztam írni.

„Édes Kazinczým!” – írja a költőnek 1829-ben. A gróf gazdag levelezésében kevés az ilyen kezdő mondat. És így fejezi be: „Isten áldja mennyei meglepéssel magyar homlokát, mely körül oly szép koszorukat látok fűzve. Tartson meg emlékezetében és barátságában nagyabecsült Földim. Gróf Széchenyi István.” A niklai remetét is hasonlóképpen köszönti

1830-ban: „Édes Berzsényim! Nagyra tisztelt Hazámfia és Honunk valódi Disze!” Széchenyi számára fényforrás Berzsényi költészete, és Berzsényi számára politikai eszménykép Széchenyi. A gróftól vakon követné a lantos. A lezárás pedig: „Legyen arrúl meggyőződve, édes Berzsényim, nálamnál nagyobb tisztelője nincs – és éljen addig is, míg meglátjuk egymást – a mit már igen-igen régen óhajtok – békében s boldogul. Széchenyi.”

Soha nem találkoznak. Csak a levelek őrzik lelki és szellemi összetartozásuk emlékét. A sors nem adta meg, hogy a két óriás megölelhesse egymást. A magány összetörte a remetét.

Egy harmadik költő viszont vendégeskedett a gróf asztalánál: „Édes Barátom, Vörösmarty!” – kapta a jelzőt 1833-ban a Szózat írója is. A befejezés: „Igaz tisztelője Széchenyi István.”

Cenkről jegyzi 1831-ben Kis János költőnek, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjának: „Kedves Barátom Kis...” S a végén:

„Addig is a Mindenható áldásába ajánlom Önt, melyen tisztelt otthonaival együtt...”

„Boldogul” – idéztem feljebb. Erről a szövegzáróról egy levél íratott 1828-ban a Felső-Magyarországi Minerva szerkesztőségéhez: „T. Redactio. Nagy részvétellel olvastam a T. Redactionnak... gondolatimra tett észrevételeimet. [...] Méltóztassék egyébiránt kegyesen a bul-aimat és a bül-eimet, úgy mint egyéb különösségeimet szűzen hagyni, mert én így jobbnak (tartom) s szebbnek látom. – Ha más a bol-t és bül-t inkább kedveli, én azért egy cseppet se becsülöm kevésbé, és mindazokat tiszta szívemből és lelkemnek legmélyebb forrásából szeretem, kik igazi hazafiságból és tiszta lélekből dolgoznak a haza előmenetelén. Vegye addig is a T. Redactio legmélyebb tiszteletemnek bebizonyítását, a ki vagyok A T. Redactionnak alázatos szolgálója...”

Már a fentiekből is láthatja a kedves olvasó, hogy a gróf a tisztelet hangján szólítja meg azo-

kat, akikhez sorait intézi. Közéleti pályája folyamán óriási akaraterővel próbált szenvedélyes kitöréseit, haragját uralkodni, és ezeket az érzéseit, csüggedéseit, kétségbeeséseit, önmaga kíméletlen ostorozásait naplójának lapjain öntötte ki –, a leveleiben azonban sokkal visszafogottabb, fegyelmezettebb. Mindig megtartja az illendőség szabályait.

Titkárának, Tasner Antalnak írja 1835-ben: „Barátom, mindeneke előtt Ön most oly szépen ír (szép írással) leveleiben, hogy megszántam Önt, s azért megengedem, sőt kívánom, »ne oly igen szépen és commodabb papiroson írjon, hibák is lehetnek«. Ön annyira el van foglalva, hogy majd igen is elsóványul, a mit nem akarok. Also leserlich, aber ganz bequem. [Olvashatóan, de teljesen könnyedén.] Ha idegeneknek írunk, akkor lehető legszebben etc., de magunk közt semmi ceremónia és idővesztegetés.” Íme, a levélírárs ars poeticája a la Széchenyi.

folytatása a III. oldalon

K. 201/9

Kedves Barátom, Aludlást meg kaptam, és azért
 néked közeledek. En is magyarul akarok néked
 felírni, - noha nem isentudok hozzá. De előtte
 se gyarlóságaimat se tudatlanságomat leírni
 neha nem akarom; és magam is állol látom,
 hogy mi magyarul gondolgozunk, beszélünk
 és írunk. - ha a nemzetünknek igazán
 jóvalni akarunk.

Mi magunkat eddig meglehetősen viseltük
 és tartottuk. Indom hogy Amel néked
 népszerűen írt, melyre nékem idém vinté.

En nagyon meg voltam ijedve. Gondolt
 tnak, hogy a Kegementkül parancsotokat
 kaptam, hogy nékem tüntet bírattolni
 kellették. Elvándultamból egyseride,
 és most seménylhetem hogy addig itt meg-

Gondolom, hogy 1826. MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA KÖNYVTÁRA 885 ✓

lehet maradnom míg az Ország nyitási tart; melynek
 elvételét én 3 vagy 3 hétre alatt elvél-

láttni gondolom.

Zsibó Jozsef az Éjél kelt meg, amikor
 te immár el indultál. En az Aranyokhoz
 Bétsbe el késtem. ~~Am~~ Azóta is voltam
 egyszer, más dolgok miatt Bétsben. Molnár
 aztat ~~z~~ tudta, - engemet nem hivatot
 magához, - én pedig nem mentem hozzá!

Az én szivem, ha lehet még betegabb;
 és noha magamal szüntelen küzdök,
 és gyengélegemen pisulok - a nagy
 indulatnak, mely az egész lelkemet betölti,
 ellent állani nem tudok.

Téged itt minden jó hazafi kívánt -
 En pedig, változhatatlan Barátságod veled

Kedves Barátom, - Kéz-fogok!

Ezer Annának mely tüzeteltet kezeit
 töltöm.

A Nádor János, aki Bétsbe volt,
 tegnap meg érkezett, - ma Országi glüleit
 tart. A mai napból, gondolatom szerint,
 zék fog fogni.

Zichemzi

Pozsony 4 Jan. 1826.

Barátom jérj ha lehet - amennyel elélt.
 Jézus fogókalálni, postó restate, levelemet

Utópia és eretnekség

*A földi bíró elvégezte dolgát:
Halálítélet, rajta a pecsét,
Hadd lássa város és hadd hallja ország,
Hogy úr az úr és vesszen a cseléd!
Isten kegyelméből országolónak
Szeszélye törvény és önkénye szent,
És aki nem hajt térdet, arra holnap
Pallost emelnek és aztán mehet!
De hova megy? Morus Tamás szelíden
Csak mosolyog. Ő tudja már, hova!
Hisz régen áll és vár az ő hona!
A messze ország, hol diadalívben
A Gondolat ragyog és nincs híja
A boldogságnak: vár Utópia!*

Juhász Gyula: Morus Tamás (1921)

Aligha lehettek sokan Németalföldön vagy akár Angliában, akik előre látták 1516 decemberében, amikor a Brüsszelhez közeli Löwen (Leuven) ma is működő egyetemének nyomdája jóvoltából megjelent egy „valódi aranykönyvecske” a legjobb államformáról és az újonnan felfedezett Utópia, azaz Sehól nevezetű szigetről, hogy az utópia mint fogalom és eszme elképesztő – részben mulatságos, részben szörnyűsége – karriert fut be az újkori Európa ideológia- és politikatörténetében. A latin nyelven írt könyv, a De Optimo Reipublicae Statu deque Nova Insula Utopia szerzője a magyarul Morus Tamásként emlegetett Sir Thomas More angol humanista jogász, író és politikus, a könyv írásakor London város főbírája és VIII. Henrik király flandriai követe volt.

Habár elszörtan addig is léteztek az eszményi államról szóló alkotások, mégis az utópiztikus gondolkodásmód megjelenését Morus munkájától számíthatjuk, olyannyira, hogy ettől kapta az egész ideális (vagy optimális) társadalomról való gondolkodásmód, valamint az ezt a paradigmát képviselő és megjelölt irodalmi, illetve politikatudományi műfaj az összefoglaló elnevezését. Az Utópia cím két görög szó: a nem (ou) és a hely (toposz) párosítása: nem-hely, vagyis olyan hely, amelyet valóságosként képzelünk el, mutatunk be, holott nem létezik. Másrészt a kifejezés utal – az antik görög eunomia = jó rend analógiájára – az eutopia = jó hely szóra, vagyis az angol idealista gondolkodó egy olyan államot mutat be fölöttébb részletesen és érzékletesen, amely jó hely, de sehól nem található.

Ezt a paradoxont Morus úgy próbálja feloldani, hogy egy portugál világotutató kalandor, bizonyos „Csupatúz” (más fordításban „Lángoló Fecsegő”) Rafael – akivel állítólag a flandriai Antwerpenben ismerkedett össze – szájába adja Utópia szigetének és államának bemutatását, ő csak úgymond elismétli és leírja a tőle

„készen kapott anyagot”. Ezzel szándékosan távol tartja magát a fikatív elbeszélőtől, sőt könyve tárgyától is, amikor elárulja, nem tudta meg Rafaeltől, hogy az Újvilágnak melyik részén, melyik tengerben is fekszik Sehól szigete. Így senki nem tud elmenni oda, hogy ellenőrizze, valóban létezik-e, és hogy valóban olyan tökéletes állam-e, amilyennek a könyv leírja. Ezt az óvatos távolságtartást műve végén megerősíti, mondván, a Sehól szigeti sok szokása és törvénye teljes képtelenségnek látszik: főként az, hogy életüket és közös ellátásukat a pénzforgalom kizárásával szervezték meg.

Milyen is ez az ismeretlen helyen található, azaz Sehól sziget és állama, társadalma, amely csak a Morus Tamás által kitalált személy fantasztikus elbeszélésében létezik? Egy majdnem kétszáz oldalas könyvet lehetetlen néhány mondatban összefoglalni, ezért csak a legfőbb jellemzők következnek, valóban vázlatosan.

Sehól szigete olyan szabályos, mintha körzővel vonták volna meg ötszáz ezer lépésnyi kerülettel. A szigetnek ötvennégy városa van, nyelvük, szokásaik, intézményei, törvényei egyformák, tervrajzuk és külső képük is szinte teljesen azonos. A földek úgy vannak szétosztva a városok között, hogy sehól sincs kevesebb tizenkétezer lépésnél. Vidéken mindenfelé tanyák vannak szétszórva, gazdasági eszközökkel felszerelve: itt laknak a polgárok, akik főként földműveléssel foglalkoznak. Egy tanyában sem lakik negyven embernél kevesebb, az élen áll a komoly, érett családapa és családanya. Minden háromszáz famíliának egy nemzetségfője van. Minden famíliából húszan évente visszaköltöznek a városba: azok, akik már két évet falun töltöttek, s helyükbe újak jönnek a városból. A vidéki polgárok a földeken dolgoznak, állatot tenyésztnek, fát gyűjtenek, és szárazon vagy vízen a városba hordják mindezt. Kevés lovat tenyésztnek, minden földművelő és vontató munkát ökrökkel végeznek. A gabona-, gyümölcs- és állatfölsőleget a szomszédoknak juttatják. Ami házi felszerelésre szükségük van, és falun nem állítható elő, azt mind a várostól kérik, és a városi hatóságoktól minden cserebere vagy üzérkedés nélkül megkapják, midőn minden hónapban egyszer, többnyire ünnepnapon, ott összejönnek.

Minden várost magas és széles fal vesz körül sok toronnyal és bástyával. Az utcák szabályosak, a házak is, amelyeknek két kapujuk van: az egyik az utcára, a másik a kertre nyílik, ahol szőlőt, gyümölcsöt természetesen, szépen ápolják a fűvet és virágokat. Semmi sem magántulajdon, mert még a házakat is cserélik minden tíz évben, sorshúzás útján. Minden harminc család éventeként egy hivatalnokot választ magának, akit régen syphograntusnak, azaz nagyivónak, újabban törzsfőnek nevez-

nek. Tíz syphograntus és családja élén állt régen a traniborus, vagyis közevő, most nemzetségfő a neve. A syphograntusok, összesen kétszáz választják a fejedelmet a nép által jelölt négy férfi közül. A fejedelem hivatala egész életén keresztül tart, ha nem kerül gyanúba, hogy zsarnokságra tör. A traniborusokat évenként választják, ők minden harmadik nap összegyűlnek a fejedelemmel, akivel államügyekről tanácskoznak, és a magánosok viszályait elintézik. A szenátusba mindig két syphograntust hívnak meg. Közgyűről tanácskozni a szenátuson vagy a népgyűlésen kívül főbenjáró vétség, nehogy a fejedelem és a traniborusok esetleg megváltoztathassák az állam alkotmányát.

A syphograntusok legfőbb foglalkozása arra ügyelni, hogy senki ne maradjon tétlen, hanem mindenki serényen dolgozzon. Sehól szigetén mindenkinek dolgoznia kell, naponta hat órát, az alvás nyolc órát foglal le. A munka, étkezés és alvás közti órákat többnyire a tudományok vagy saját mesterségüknek szentelik. Egyetlen mesterség közös a Sehól szigeti férfiaknál és nőknél: a földművelés. Emellett mindenki tanul egy külön mesterséget is, ezek: gyapjú- vagy vászonszövés, kőművesség, kézművesség, kovács- és ácsmunka. Más, számba vehető iparuk nemigen van, mert a ruházatot minden család maga készíti el, de formája az egész szigeten ugyanaz. Sehól szigetén a tudósok és a vezetők – alig ötszáz személy – kivételével mindenki dolgozik a hatóságok irányításával, szigorúan szabályozottan, s minden család a város közepén levő piacra hordja össze terményeit, készítményeit, melyeket csűrökbe osztanak szét. Ide fordul bármelyik család fő mindazért, amire neki és övéinek szüksége van, és azt megkapja minden fizetség vagy ellenszolgáltatás nélkül.

„Miért is tagadnának meg tőle bármit, mikor minden bőségben van, attól pedig nem kell tartani, hogy valaki többet igényel a szükségesnél? Hogyan is gondolhatnák, hogy valaki felesleget akar gyűjteni, ha biztos lehet benne, hogy soha semmiben hiányt nem fog szenvedni?” – kérde naivan Csupatúz Rafael, s ez a naiv illúzió évszázadokra kijelölte a gondolkozás – vagy inkább álmodozás – irányát az utópista szocialisták és a marxista kommunisták számára. Sehól szigetén – éppúgy, mint a későbbi kommunista utópiákban – nincs magántulajdon, nincs pénz sem, mindenki képességei szerint dolgozik, és mindenki szükségletei szerint részesül a közösen megtermelt javakból, „és mivel itt senkinek sincs semmije, ezért mindenki gazdag”. Utópián megvalósult a teljes egyenlőség és igazságosság, ahol a többi bűnnel együtt „a pénzvagyat, a becsvagyat és a pártoskodást gyökerestül kiirtották, így nem fenyeget többé a belső viszály veszedelme...”

Morus Tamás, az idealista író tragédiája, hogy Utópia szigetének államából, társadalomból, törvényeiből, szokásaiból, erkölcséből Thomas More, a realista politikus Anglia szigeten semmit nem tudott megvalósítani. Pedig karrierje magasra ívelt: évekig London egyik legbefolyásosabb polgára, főbírája, majd az abszolutista uralkodó, VIII. Henrik egyik legfőbb tanácsosa, 1529 és 1532 között lordkancellárja volt. De mint ötszáz éve megjelent főművében mintegy előrelátó önvédelemből írta – „arra törekedj, hogy amennyire tőled függ, minden rendben történjék, és amit nem tudsz jóra fordítani, legalább kevés legyen rossz” –, nemigen tudott hatni az egyszerre szenvedélyes, szeszélyes és gátlástalan királyra, s az Utópiában általa leírtak és tanácsoltak közül államférfiként semmilyen jelentős intézkedés nem fűződik a nevéhez. A Sehól szigeti vallásszabadság és vallási türelem eszméjét sem tudta a saját példájával igazolni. Bár azt írta, hogy „senkit vallása miatt bántani nem szabad”, és Sehól király törvénye szerint „mindenki azt a vallást kövesse, amelyiket akarja”, a római katolikus egyházhoz és a pápához hű Morus igencsak türelmetlenül és ádázul hadakozott Lutherrel és angolai követőivel, akiket eretneknek tartott. Az eretnekekről azt írta, hogy „csak a tüzre lesznek jók, előbb itt, aztán a pokolban”, s rövid kancellársága alatt három protestáns férfit is megégettek eretneként Londonban.

Az értelmiségi idealizmus, a politikai realizmus és a vallási konzervativizmus háromszögében a közéletet nem találó Morust is utolérte a végzete. Miután nem volt hajlandó elismerni a VIII. Henrik által létrehozott önálló anglikán egyház fejének az uralkodót, és nem tette le az esküt az örökösödési törvényre, amely szerint Isten ellen való, tehát semmis Henrik és Aragóniai Katalin házassága, viszont Istennek tett szö Henrik és Boleyn Anna frigye, Morus inkább vállalta a felségárulás vádját, semhogy szembeforduljon katolikus hitével és egyházával. Miután VIII. Henrik kívánságára a bíróság fő- és jószágvesztésre ítélte, a volt lordkancellár 1535. július 6-án Isten hű szolgálaként lépett a vérpadra. Vértanúsága négyszázadik évfordulóján XI. Piusz pápa szentté avatta, Szent II. János Pál pápa pedig 2000-ben a politikusok és ügyvédek védőszentjének nyilvánította Morus Tamást, akinek alakját Fred Zinnemann A man for all seasons (Egy ember az örökkévalóság) című, ötven éve készült Oscar-díjas filmje a széles nyilvánosság előtt is halhatatlanná tette. A valóban remek műben azonban egy szó sem esik az Utópia című könyvről, amely kiengette a kommunizmus – a legfőbb eretnekség – szellemét a palackból.

FAGGYAS SÁNDOR